

Молодий я, молодий
Повний сили та одваги
Гей, життя, виходь на бій...
П. Тичина

КЛАРНЕТ СВІТОДАЙНИЙ ТИЧИНИ

Дитинство та чернігівський період життя
(До 120-річчя від дня народження П. Г. Тичини)

Методично-бібліографічні матеріали

ББК 78.38

К 47

Кларнет світодайний Тичини: дитинство та чернігівський період життя
(До 120-річчя від дня народження П. Г. Тичини): оглядові методично-бібліографічні матеріали ОБЮ; підгот. Лобода Г.; Відп. за вип. Латамарчук М. – Чернігів. - 2010.

Видання містить рекомендації на допомогу працівникам бібліотек, які обслуговують юнацтво. Пропонується ряд масових заходів.

Комп'ютерний набір

Комп'ютерне макетування

Технічне редагування

Тираж

Лобода Г.

Малишев В.

Помаз В.

25 прим.

КЛАРНЕТ СВІТОДАЙНИЙ ТИЧИНИ.

Дитинство та чернігівський період життя Павла Тичини.

Село Піски на Чернігівщині оповите з півдня чарівними лісами та завітчаними луками з синьоокими озерами, а з півночі розлогими степами – колиска дитинства Павла Григоровича Тичини.

Зима 1891 року обкидала Піски снігами. Два тижні вже минуло від Нового року, три тижні від Різдва і 15 (за новим стилем 27) січня в родині Григорія та Марії Тичин народився ще один син – Павло. Невідомо, яку долю йому пророчила повитуха: чи попа, чи дяка, а чи хлібороба, - тільки ж напевне долі співця вона йому не передрікала. А батько, мабуть, мріяв, що син його виб'ється в люди – в попи чи в учителі, а може, колись і архієреєм буде – досягне тих височин, які батькові не судилося.

Родина сільського дяка Григорія Тичини була багатодітною й убогою, страждала від матеріальної скрути. Павлуша ріс серйозним, несміливим, скромним, з вічним бажанням сидіти десь у куточку, щоб його й не помічали. Старався менш нагадувати про себе, заважати дорослим, бо родина була надто велика – одних дітей дев'ятеро, важко було батькам з ними.

Але з дитинства він прагнув все осягти без чиеїсь допомоги, прагнув наполегливістю переборювати всі перешкоди.

Батько й мати, старші сестри й брати в дитинстві прищепили Павлусеві любов до музики, до пісні, до красного слова. В хаті Тичин усно переказувалася повість Миколи Гоголя «Тарас Бульба», перечитувалась пушкінська «Казка про царя Салтана». Материнські казки, пісні сільських дівчат, розповіді батька про козаччину – все це хвилювало, тривожило душу, прилучаючи її до великого й прекрасного, наповнювало передчуттям чогось таємничого й незбагненого. Мине багато літ і збагне Павло, як

Десь клюють та й райські птиці
вино – зелено,
Розпрозорились озера!..
Тінь. Давно.

Через нестачу грошей, між батьком і матір'ю виникали незгоди, суперечки, а подеколи й лайка, що дуже тяжко позначалося на Павлові. Від безвиході напивався дяк Григорій Тимофійович, і доведена до відчаю Марія Василівна кляла батька при дітях, і дяк на неї при дітях підіймав руку... Не тому, що лихим народився, він був гарний та добрий, любив справедливість. Та от зрозумів: життя йому не вдалося, задавило разом з усіма його талантами, притисло до землі.

... В дитинстві своїм я той день не забуду,
Як батько за коси тягав по долівці мою любов матір...
Обмер тоді я.

Таке ніколи не забувається. Через чотири десятиріччя вирвались оці стільки літ тамовані в душі слова і лягли на папір. І тоді хлопець бачив, як багато ще печалей на світі.

А потім пішов до земської школи, де була вчителькою Серафима Миколаївна, - і світ став відкриватися ще ширше – з трагедіями, і драмами, з несправедливістю людей, з жорсткостями долі.

Серафима Миколаївна Моравська, як можна судити із спогадів її учня Павла Тичини, була послідовницею педагогічних принципів великого вітчизняного «навчителя учителів» К. Д. Ушинського.

Її уроки збуджували уяву учнів, розповіді були образні й не мали нічого спільного з казенним, схоластичним, нудним і нецікавим викладанням у більшості шкіл царської Росії. Вона не перевантажувала дитячих мізків надмірною кількістю інформації – вона навчала ці мізки працювати, привчала учнів до систематичної роботи, постійного бажання пізнавати світ. Вчителька багато що пояснювала не лише своїм учням – вона відкривала очі й їхнім батькам.

Багато чого з уроків вчительки навіки сонячним блиском залишилося в пам'яті Павла Тичини. Усе своє життя нестиме поет у своєму серці велику шану і вдячність до своєї першої вчительки, яка заронила в його душу любов до знання, до людей. У спогадах про своє дитинство Тичина напише «...моя вчителька, вона – із найдорожчих і найближчих для мене людей...»

Було Павлові десять років, коли він закінчив навчання у сільській школі. Допитливому хлопцеві хотілося вчитися далі. І батько повіз малого Павла до Чернігова, а може ж, приймуть його до духовного училища, яке часто тоді звали бурсою. При духовному училищі існував великий – на кілька сот місць – гуртожиток для учнів. Але хто ж платитиме за навчання Павла? Отже, батько попереду повів його до регента Єлецького архієрейського хору – і той, випробувавши голос хлопця, прийняв його до хору. А ті хлопчики, що співали в Єлецькому хорі, звільнялися від сплати за навчання.

І почалося бурсацьке життя. Казенщина, схоластика, зубріння нудних текстів, невимовний духовний гніт, злиденне животіння – усе це каменем лягало на душу молодого поета...

І тільки на хорі, на співанках, Павло відчував себе людиною. Тут душа його відпочивала на святі срібних звуків. Співав у хорі і друг Павла Грицько, що згодом стане композитором Григорієм Вільовкою і засновником знаменитого Державного Українського народного хору, який зараз носить його ім'я. серед співаків хору був і вихователь малого Павла Микола Ілліч Подвойський – студент-семінарист молодий педагог-репетитор.

Згодом Тичина дізнається, що Микола Подвойський був членом РСДРП, вів підпільну роботу, бо то були роки, коли відбувалися величезні соціальні заворушення, пов'язані з передднем революційних подій 1905 року. Подвойський був чудовим вихователем, справді чуйною і благородною людиною. Він дбав про гармонійний розвиток своїх підопічних, про здоров'я фізичне і здоров'я моральне, прищеплював бурсакам інтерес до народної творчості, до барвистої української народної музики й танцю. Навчав їх бути людьми.

До кінця життя не забуде уроків Подвойського Павло Тичина. До кінця життя він не розлучатиметься з фарбами та олівцем, це ще в бурсі Микола Ілліч приніс йому скриньку з фарбами та пензлями і повів на річку Стрижень, щоб показати, як воно малювати з природи. Бачення світу в кольорах перейде в його поезію, з'єднаються з музичним сприйманням і дасть дивовижні плоди творчого генія.

Недовго займався вихованням бурсаків Микола Подвойський. За революційну діяльність його виключать з семінарії. Але зерно посіяне ним у душах дітей, не пропало, воно проросло, щоб дати великі плоди...

Рано пробудився у Тичини інтерес до живопису. Помітивши хист Павла, відомий український художник і поет Михайло Іванович Жук – учитель малювання семінарії – спонукав його до вивчення історії живопису, вчив оволодівати секретами мистецтва пензля.

Водночас Тичина гаряче цікавився театром. Він був душею драматичного аматорського гуртка і виступав у виставах.

А роки все йшли і йшли. Життя в монастирі ставало щораз похмурішим. Тичина пережив страшне потрясіння – несподівано помер батько. Тільки зараз він зрозумів, як багато дав йому сільський дяк Григорій Тимофійович, як багато хотів зробити для дітей, для односельців, та от – не вийшло...

Павло не знав що робити, та знав, що попом він не буде. Душа прагнула свободи, сонця...

Настала пора вступати до семінарії. І ось на початку 1907 року за протокольною ухвалою педагогічної ради Павла Тичину приймають до цього навчального закладу і, як «неимеющего сироту» беруть на «казеннокоштное содержание».

Ті ж темні келії. Таке ж напівголодне існування. Заборона розмовляти рідною мовою. Зубріння текстів святого письма.

І от у цій страшній, антилюдській обстановці семінарист Тичина присвячує себе писанню віршів. Він навіть складає їх на уроках з церковних дисциплін, навчившись сидіти з виразом старанного учня.

Жадібно цікавився тим, що відбувається за стінами монастиря.

А за кам'яні мури Чернігівської семінарії пробивалися відблиски революційних пожеж, громи першої російської революції. Волі прагнули навіть семінаристи. Не всі вони хотіли стати попами, вони хотіли вчитися у світських вищих учбових закладах – інститутах, університетах. Та на вимоги студентів духовні власті не зважали. І тоді семінаристи вдалися до радикального заходу – вони вчинили «заколот».

Весна 1907 року могла бути для Павла й останньою семінарською весною, він взяв активну участь ще у пасивній, але вже боротьбі. Довго стримувати обурення нарешті вихлюпнулося назовні. Летіли шибки в класах, летіли каменюки у вікна ненависних викладачів... гриміла «Варшав'янка», потім «Марсельеза». Тихий, вічно замріяний Тичина – диригував! Ця подія сколихнула всю Чернігівщину, бунт семінаристів особливо стривожив власті, оскільки розгорівся в середовищі, яке мало за всіх умов бути вірогідним.

Усе минулося більш-менш благополучно для Павла тільки тому, що про його поведінку на засіданні ради доповідав шеф духового оркестру семінарії, який високо цінував його здібності.

...Після придушення бунту настали чорні дні реакції. Нещадно придушувалося все живе, все мисляче. У семінарії стало ще задушливіше.

Але й Павло був уже не тим. Він зміцнів духовно. Під машкарою смиренника ховалася натура непримиренна. Він віддається науці, мистецтву, творчості, Добре вчиться. Його грою на музичних інструментах, малюнками захоплюються викладачі.

Високий, стрункий, з вогняними розумними очима, розкуйовдженим темно руським чубом, з шовковими вусиками, ніжний і водночас рв'язкий, м'який і водночас націлений увись, мов стріла, – такий Тичина-семінарист. Розмовляв небагато, думку

свою висловлював неквапливо. Але за неквапливістю палахкотіла пристрасть, сильна воля і націленість на велике.

Друзі знали й шанували його за чесність, принциповість, талант. Якраз тоді він зблизився із семінаристом Василем Елланським (Василь Еллан Блакитний) – хлопцем самобутнім і талановитим. Поглибилась дружба з Грицем Верьовкою.

Чернігів у ті роки був провінційним закутком царської Росії. Проте й тут уже починало вирувати нове життя. Тут жив і працював Михайло Коцюбинський, до якого на нелегальні «суботи» темними вечорами по два, по три чоловіки (щоб не помітила поліція) приходили окремо запрошені молоді літератори й митці. На тих «суботах» йшлося не лише про літературу, а й про політику. Учасники «субот» знали, що народ збройно повстав проти царя, чули, що існує в Росії підпільна партія, яка готує народ до боротьби.

І от оці зустрічі в Михайла Коцюбинського мали великий вплив на молодого поета. Він зрозумів, що не в служінні Богові, чи «мистецтву для мистецтва» його дорога, а в служінні народіві. І пізніше Тичина скаже: «Людині гімн, людині, а не Богу».

Розмови з Коцюбинським заронили іскру великого прометейського вогню в душу молодого поета. Він починає виходити на шлях боротьби за волю і щастя народу. Його зброя – слово.

Юний Тичина приніс в українську поезію дивовижну мелодійність, можна сказати – культ мелодійності.

Блакить мою душу обвіяла,
Душа моя сонця помріяла,
Душа причастилася кротості трав –
Добрідень я світу сказав.

Впадає в око, що вже в ранніх віршах виявляється нахил до мелодійності звучання слова, художнього звукопису і разом з тим ця поезія не втрачає своєї конкретно-реалістичної глибинної сутності.

На відвідувачів «субот» незабутнє враження справила поезія «Розкажи, розкажи мені, поле»..., а Михайло Михайлович назвав Павла справжнім поетом. Коцюбинський не дарма звернув увагу саме на цей вірш молодого поета. Його передусім привабила соціальна направленість цієї високохудожньої поезії. Він тактовно, але наполегливо спрямовував поета-початківця на шлях боротьби за соціальне визволення народу.

Похвала видатного письменника-реаліста надала сил Павлові. Він вдосконалює свою майстерність, його слово стає вагомим, сильнішим. Він шукає свого шляху в житті.

Тичина багато разів напише про Коцюбинського, «Я щасливий, що бачив Михайла Михайловича Коцюбинського». Бачити Михайла Михайловича для мене було великою радістю. Я показував йому вірші вдалі і невдалі, але ж він терпеливо, побатьківські роз'яснив мені: і де саме у віршах неправильно, що звучить, і як позбутися помилок таких. Хочу сказати ще таке: Коцюбинський належить до тих людей, що кожного разу, коли ти його бачиш, завше бачиш у ньому щось нове».

У 1913 році Михайло Коцюбинський помер. За домовиною йшли тисячі чернігівців. Над труною письменника-революціонера урочисто гриміла мелодія «Вічна пам'ять» та «Козака несуть», незважаючи на заборону «незаконним» зведеним хором керував Павло Тичина. Скорботна мелодія лилася над натовпом і чутно було її дуже далеко...

Цього ж року Павло Тичина вступив до Київського комерційного інституту: «Гей, життя, виходь на бій!»

Так закінчився чернігівський період в житті Павла Тичини.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

Губар О. Павло Тичина: літературно-критичний нарис: [Текст] / О. Губар. - К.: Рад. письменник, 1980. - 258 с.

Губар О. І., Чернець Л. М. Павло Тичина: семінарій: [Текст] / О. Губар .– К.: Вища школа, 1984. – 262 с.

Співець єдиної родини: статті, есе, спогади, художні твори про П. Г. Тичину: [Текст] - К.: Рад. письменник, 1981. – 303 с.

Тельнюк С. Павло Тичина: біографічна повість: [Текст] / С. Тельнюк – К.: Молодь, 1979. – 336 с., з іл. (Серія біографічних творів «Уславлені імена»).

Тичина Павло. Твори: [Текст] / П. Тичина - К.: Молодь, 1966. – 237 с.

Тичина П. Твори у 12 томах. Т.4: [Текст] / П. Тичина – К.: Наукова думка, 1985. – 590 с.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ БІБЛІОТЕКАРЯМ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ З ЮНАЦТВОМ

При підготовці та проведенні ювілейних заходів для читачів юнацького віку з нагоди відзначення 120-річниці від дня народження Павла Григоровича Тичини (1821 – 1967) радимо оформити в бібліотеках для більш поглибленого ознайомлення читачів з життям та художньою спадщиною письменника-земляка книжкові виставки, тематичні полиці, підготувати та провести вечір-портрет, літературно-музичний вечір, бібліографічний огляд літератури, літературну вікторину, провести бесіди, тощо.

Початковим етапом роботи з популяризації творчості П. Тичини стане організація книжково-ілюстративної виставки, на якій знайдуть відображення твори автора, література про його життя та діяльність, твори про автора: «В поколіннях я озвуся» (До 120-річчя від дня народження П. Г. Тичини)

Все, все народів віддати –
І злото слів, і мислі глиб,
І серце трепетно підняти
Понад людьми, як смолоскип.

С. Крижанівський

1 р. І світ новий – він буде наш. (Твори П. Г. Тичини).

2 р. Епохою окрилене серце. (Література про життя та діяльність митця).

В ряді бібліотек області діють літературні клуби. Одне з засідань можна провести у формі вечора-портрета «Ритми сонця і серця». На засідання запросити вчителя літератури, який зробить вступну частину до вечора, коротко розповість про життєвий шлях поета.

1. Слово про Павла Тичину. Вступне слово.
2. Служіння народів – пречудова доля. Трудові та літературні здобутки.
3. Цвіт в моєму серці. Короткий переказ твору П. Загребельного «Кларнети ніжності» про перебування Павла Тичини в Добрянці, його зустріч з Наталею.

Читання членами клубу віршів різної тематики, які висвітлюють його творчий шлях, допоможе зробити захід бути насиченим ліричними та патріотичними почуттями. Провести бібліографічний огляд літератури «Золота арфа українського слова».

Силами членів клубу можна провести годину поезії: «Життя мене і кличе і веде». Відкрити захід доцільно бесідою «Юності непереможний дух» (використати вступну частину рекомендацій).

До художньої частини для читання творів П. Тичини радимо підібрати ранні поетичні твори, зокрема використати збірки творів автора, які є в бібліотеці.

Також радимо провести літературну вікторину на знання основних фактів з життя і творчості Павла Тичини. Така форма роботи передбачає хороші знання не тільки самих творів, а й етапів життя.

ПИТАННЯ ВІКТОРИНИ

1. Де й коли народився Павло Григорович Тичина?
С. Піски, Козелецького повіту, нині Бобровицький р-н, 27 січня 1891 р.
2. Хто були батьки майбутнього поета?
Батько: Григорій Тимофійович Тичина, дяк, вчитель «школи грамотності»;
Мати: Марія Василівна (Савицька), селянка.
3. Як звали першу вчительку Павлуши?
Морачевська Серафима Миколаївна, вчителька початкових класів земської школи.
4. В яких навчальних закладах міста Чернігова навчався Павло Тичина?
Духовне училище (бурса), Чернігівська духовна семінарія.
5. В якому вищому навчальному закладі м. Києва та на якому факультеті навчався Павло Тичина?
Київський комерційний інститут, економічний відділ.
6. Що вплинуло на формування Павла Тичини як поета?
Участь в «суботах» М. Коцюбинського.
7. В якій установі м. Чернігова у 1914р. працював Тичина?
Статистичне бюро земства.
8. Назвіть першу збірку поезії Павла Тичини?
Збірка носить назву «Сонячні кларнети».
9. Скільки мов знав Павло Григорович Тичина?
15 мов: арабську, башкирську, білоруську, болгарську, вірменську, грузинську, єврейську, німецьку, польську, російську, старогрецьку, татарську, турецьку, українську, французьку.
10. Назвіть кілька відомих вам поетичних збірок автора.
«До молоді мій чистий голос», «Срібні ночі», «Людині гімн», «Перемагають і життя», «Чуття єдиної родини», «Чернігів», інші.
11. Яку щорічну республіканську премію 9 березня 1962 року здобув П.Г. Тичина?
Премію України ім. Т.Г. Шевченка. Від 23 квітня 1962 року -
Державна премія ім. Т. Г. Шевченка в галузі літератури, мистецтва та культури.
12. Яке міністерство УРСР очолював з 1943 по 1948 рік Павло Григорович Тичина?
Міністерство освіти УРСР.

13. В якому році пішов з життя і де похований Павло Григорович Тичина?
16 вересня 1967 року, похований на Байковому кладовищі м. Києва.
14. Де на Чернігівщині відкрито музейну кімнату та встановлено пам'ятник П. Тичині?
Бобровицький р-н, с. Піски, в музеї історії села є кімната, в якій зібрано матеріали про життя і творчість митця, поряд пам'ятник.
15. На фасаді якого будинку в м. Чернігові відкрито меморіальну дошку П. Г. Тичині?
На фасаді будинку колишньої духовної семінарії, де з 1909 по 1913 рік навчався П. Г. Тичина.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

- Тичина П. Зібрання творів у 12 т.: Художні твори. Т.1-7 : [Текст]/ П. Тичина - К.: Наукова думка, 1983.
- Тичина, Павло: Життя і творчість у документах, фотографіях, ілюстраціях: [Текст] - К.: Рад. школа, 1974.- 262с., іл.
- Головко Д. Прометей - ламали й берегли /Д. Головко // Гарт.- 2006.-26 січ.- С. 6.
- Гуменюк В. Творчість Павла Тичини в контексті мистецьких віянь його доби / В. Гуменюк // Дивослово.- 2005.- №5.- С.56-60.
- Дроздовський Д. Померти за життя, або «Живіший од живих і мертвіший од мертвих» / Д.Дроздовський // Дивослово.- 2007.- №11. – С.49-52.
- Єрмоленко О. Десь на дні мого серця.../О, Єрмоленко // Сіверщина.- 2006.- 17 лют.-С.11.
- Життєвий шлях П. Тичини.*
- Жежера В. Донжуан української літератури/В,Жежера // Шкільна бібліотека.- 2007.- №12.- С.42-43.
- Кривенко С. Ранній Тичина у відгуках М. Могілянського/ С, Кривенко // Слово і час.- 2000.- №5.- С.100-104.
- Мазур П. По той бік самого себе / П, Мазур // Молодь України.- 2007.- 25-31 січ.- С.1.
- Подранецька Н. Павло Тичина – «дивний мрійник із очима дитини» / Н. Подранецька // Дивослово.- 2006.- №12.- С.15-16.
- Сверстюк Є. Доля поета /Є. Сверстюк // Літ. Україна.- 2007.- 22 лют. – С.1.
- Сидоренко І. Не бував ти у наших краях... / І. Сидоренко // Літературний Чернігів.- 2000.- №4.- С. 148-154.
- Урочисте вшанування пам'яті Павла Тичини в с. Піски Бобровицького р-ну.*
- Сипливець С. Ідея вселенської гармонії у збірці Павла Тичини «Сонячні кларнети» / С. Сипливець // Дивослово.- 2007.- С.61-63.
- Складаний І. Павло Тичина «В поколіннях я озвуся» /І. Складаний // Освіта України.- 2006.- 14 лют. – С.10.
- Сосновська Т. Запрошує оселя Павла Тичини, Т. Сосновська // Літ. Україна.- 2010.- 4 лют.- С.12.
- Літературно-меморіальний музей-квартира Павла Тичини, Київ.*

